

Hlavní směry vzdělávací politiky ČR do roku 2030+: připomínky k pracovní verzi ze dne 31.10.2019

Pracovní verze dokumentu „Hlavní směry vzdělávací politiky ČR do roku 2030+“ (dále jen „Strategie“) správně označuje celou řadu problému a v rámci strategických a specifických cílů vymezuje potřebné změny současného vzdělávacího systému. Strategie přináší řadu podnětů, které lze považovat za dobré východisko k diskuzi.

Současně je však nutné konstatovat, že obsah předložené pracovní verze strategie je nevyvážený a obsahově jednostranně orientovaný na technologie. Dokonce obsahuje i cíle, jejichž realizace může být přinejmenším problematická. Nové technologie se v dokumentu stávají cílem, nikoliv prostředkem vzdělávání, jemuž by měly sloužit.

V dokumentu postrádáme celou řadu přístupů, které jsou mezipředmětové a interdisciplinární. Mezi oblastmi, které jsou v porovnání s technologiemi upozaděny, zmiňme alespoň následující tři:

Udržitelný rozvoj

Strategie nedostatečně reflektuje současné socio-environmentální výzvy, jako jsou otázky klimatických změn, ochrany biodiverzity, zmírnění chudoby a další, které jsou klíčovými faktory současného a budoucího vývoje. Připojujeme se tedy k požadavku, aby výchova k udržitelnosti byla ve strategii explicitně uvedena jako jedno z východisek pro směřování cílů vzdělávání a promítala se výrazně do cílů a obsahu vzdělávání. Rovněž chceme, aby odkaz na formování vztahu k přírodě, zájmu o ochranu životního prostředí a motivaci k odpovědnému chování vůči životnímu prostředí i lidské společnosti byl ve strategii součástí vymezení hlavních rozvíjených kompetencí.

Umění a kulturní dědictví

Umělecké vzdělávání ve veřejných mateřských, základních a středních školách je často na nízké úrovni. Umění a kultura se mnohdy stávají nadstavbou pro vzdělanější a materiálně lépe situovanou část společnosti. I proto doporučujeme do strategie zakotvit důraz na předávání kulturních hodnot a tradic a rozvoj schopnosti orientovat se ve vizuálně zahlceném světě.

Umění a kulturu nevnímáme jenom jako oblast vzdělávání se specifickým obsahem, vnímáme jejich významný vliv na utváření lidské identity. Evropský referenční rámec charakterizuje kulturní povědomí a vyjádření mezi osmi klíčovými schopnostmi takto: „Kulturní znalostí se rozumí povědomí o místním, národním a evropském kulturním dědictví a o jeho místě ve světě. Zahrnuje základní znalost významných kulturních děl, včetně současné populární kultury. Je důležité pochopit kulturní a jazykovou rozmanitost v Evropě (a v jiných regionech světa), potřebu jejího zachování a porozumění důležitosti estetických faktorů v každodenním životě.“

Také celosvětová vzdělávací agenda UNESCO neopomíjí kulturní a uměleckou oblast ani oblast kulturního povědomí a dědictví. „2030 Agenda for Sustainable Development“ čítá 17 ambiciózních, univerzálních cílů, jejichž naplňování je nutné k přeměně světa. Oblast kultury a kulturní identity k nim patří a je neoddělitelně spojena s cíli trvalé udržitelnosti. Koncepty kulturního dědictví, rozvoje kreativních průmyslů a kulturní diversity jsou považovány za klíčové pro implementaci UNESCO vzdělávací agendy 2030.

Tělesný rozvoj, zdatnost a podpora zdraví

Oblast vzdělávání související s tělesným rozvojem, zdatností a podporou zdraví je v celém dokumentu opomíjena. Důraz je opakovaně kladen na využívání technologií a práci s nimi, na rozvoj logického myšlení, čtenářské gramotnosti, pochopení textu, aniž by byla řešena potřeba fyzické aktivity, osvojení a rozvíjení pohybových dovedností. V době, kdy jsou v celé společnosti skloňovány problémy způsobené hypokinezií, považujeme absenci zájmu o tuto sféru za problematickou, ba škodlivou.

Globalizace

Jedním z vnějších trendů, které strategie zmiňuje a které ovlivňují naši společnost, je globalizace. Bohužel však ve strategii postrádáme důraz na to, aby cílem vzdělávací politiky bylo vychovávat jedince, kteří budou plně konkurenceschopní v rámci globalizované společnosti, tedy nejen v rámci České republiky, ale kdekoli v rámci celého světa. Před dokončením strategie doporučujeme provést srovnání českého vzdělávacího systému se systémy především asijských zemí, které dosahují ve vzdělávání dlouhodobě špičkových výsledků, ale i se srovnatelnými zeměmi evropskými. Navrhnout významné změny bez této analýzy považujeme za neuvážené.

Změny obsahu

Souhlasíme se závěry tvůrců strategie, že je nezbytné provést důkladnou revizi a restrukturalizaci vzdělávání, především rámcových vzdělávacích programů a v návaznosti na ní i školních vzdělávacích programů. Především ve ŠVP nacházíme mnoho témat, které je možné vypustit či redukovat. Restrukturalizace ovšem není redukcí, protože na druhé straně je potřeba zařadit celou řadu znalostí, dovedností a kompetencí, třeba v oblasti jazykové přípravy, uměleckého cítění, tělesné zdatnosti či informatiky, které v současných programech postrádáme. Proto považujeme požadavek na snížení celkového objemu učiva obsaženého ve ŠVP minimálně o polovinu, jak strategie navrhuje, za chybně formulovaný.

Tento požadavek považujeme za rizikový i proto, že by mohl vést k ještě větší diferenciaci v rámci základního a středního školství a k prohloubení dopadů socioekonomických rozdílů ve vzdělávání. Je zřejmé, že rodiče, kteří jsou si vědomi potřeby kvalitního vzdělání, budou volit pro své děti cesty, které jim poskytnou lepší předpoklady pro studium na vysoké škole i následné společenské uplatnění. Rozdíl mezi základními školami a víceletými gymnázii není ani tak v přidané hodnotě v rámci základního školství, ale v rozsahu látky, která je na víceletých gymnáziích probírána. Redukce učiva by se dotkla především základních škol a mohla by vést ještě k většímu odlivu žáků do škol soukromých a na víceletá gymnázia. Redukované učivo by tak sloužilo především pro přípravu takových dětí, jejichž rodiče si kvalitnější vzdělání nemohou dovolit a silně by je znevýhodňovalo při výběru školy střední, a při následném vysokoškolském studiu.

Zcela pak odmítáme požadavek na redukcii obsahu výukových programů na školách vysokých.

V současné době se vysoké školy potýkají se stále zhoršujícími se znalostmi a dovednostmi uchazečů a v mnoha případech musí v prvních ročnících doplňovat do svých programů učivo, které dříve bylo standardem v rámci středoškolského vzdělání. Pokud mají vysoké školy vychovávat odborníky na špičkové úrovni, nemohou snižovat nároky. Nevíme, jak si autoři představují redukovanou přípravu lékařů, inženýrů či učitelů.

I v rámci vysokoškolských programů však samozřejmě musí docházet a dochází k restrukturalizaci programů, k nastavování nových důrazů a novému formování profilů absolventů. I zde dochází v některých případech k redukcii obsahů, tento proces by však neměl být jednostranný, bez odpovídajících změn vedoucích k naplnění cílů Vzdělávání 4.0 a 5.0.